

Cirkels en rechte lijnen

Ardi Bouwers

Cirkels en rechte lijnen

Communicatie tussen
Chinezen en Nederlanders

Copyright © 2016 Ardi Bouwers
Omslag en illustraties: Studio Yu

Meer informatie op www.chinacircle.nl
Voor overname kunt u zich wenden tot China Circle:
ardi@chinacircle.nl

De uitgever heeft getracht rechthebbenden te achterhalen.
Mocht u desondanks menen aanspraak te maken op enig recht,
gelieve dan contact op te nemen met China Circle

ISBN 978 94 021 44550
Brave New Books, Amsterdam

Inhoud

Introductie	9
1 - Ni hao	15
Heb je al gegeten?	15
Visitekaartjes	16
Chinese namen	17
Guanxi	19
Hoge of lage context	20
Holistisch of specifiek	23
Onbeleefd	24
Communicatie tussen culturen	25
2 - Oost en west	27
Pictogrammen	28
Dit is mijn mening!	29
Probleem oplossen	31
Dagboek	32
Het ui-model	35
Confucius	38
Respect voor autoriteit	39
Zelfopoffering	41
Deugzaam gedrag	42
Confucius in modern China	46
Wantrouwen	47
Oost en west in één	48
3 - Ja en nee	51
Ja = nee	51
Nee = ja	54
Leugentje om bestwil	55
Geen ja en geen nee	57
Expliciet of impliciet	59
Diffuus of specifiek	60
Spiegel	61

4 - Eten	63
Proef China	63
Voedsel als medicijn	65
Feestdagen	71
Vier schotels en een soep	73
Broodje kaas	75
5 - Familie	77
Huwelijk	77
Strengere tradities	80
Koppelaars	82
Kinderen	84
Scheiden	86
Begravenis	87
Generatiekloof	89
6 - Zaken	91
Chaos	91
Drijvend casino	93
Vertrouwen	95
Corruptie	98
Gezichtsverlies	99
Bescheiden	101
Confrontatie	103
7 - Helden	107
Xi Dada	108
Crazy Jack	111
Eigenzinnige sportvrouw	113
Mooiste meisje	116
Rechtschapen rechter	117
Slim secreteer	119
Loyale zwaardheer	121
Speelse rebel	123

8 - Propaganda	127
Trots	127
Staatsmedia	129
Chinese karakteristieken	131
Censuur	132
Spreekbuis of waakhond	135
9 - Sociale media	139
WeChat	139
Proeftuin	141
Ventiel	143
Codetaal	146
10 - Taboes	149
Wat vertel je niet aan je kinderen	149
Wat vertel je niet aan je ouders	152
Wat vertel je niet aan je baas	155
27+ en ongetrouwd	157
Imperfectie	159
Politieke taboes	160
Omgaan met taboes	161
11 - Theorie	163
Hall en Nisbett	163
Geert Hofstede	165
Fons Trompenaars	170
Erin Meyer	172
Tony Fang	174
12 - Valkuilen	177
Niet doen!	178
Stereotypen en vooroordelen	183
10 gangbare stereotypen en vooroordelen	187
Zelfreflectie	190

Bronnen	194
Meer over China	196
Noten	198

Introductie

Sinds China in 1978 de deur naar de rest van de wereld opende, weten Nederlandse toeristen en zakenmensen het land te vinden. Inmiddels is die interesse wederzijds: Chinese toeristen bezoeken Amsterdam en Giethoorn en Chinese investeerders steken hun geld in Nederlandse bedrijven en voetbalclubs. Dat blijkt geen onverdeeld genoegen: angst voor het 'gele gevaar' steekt af en toe de kop op. China is een land om van te houden én te vrezen. Ik heb dit boek geschreven om China dichterbij te brengen en bovenal om obstakels in de communicatie tussen Nederlanders en Chinezen uit de weg te ruimen.

In 1979 begon ik aan de studie Chinese taal en cultuur aan de Universiteit van Leiden. Ik had wat onduidelijke beweegredenen. Mijn interesse in de cultuur was gewekt door de Rechter Tie romans van Robert van Gulik. De wijze rechter die - tientallen kopjes thee drinkend - de meest gruwelijke moorden wist op te lossen, sprak tot mijn verbeelding. Beschrijvingen van schakende heren, elegante dames van lichte zeden, lompe politiemannen en slimme bedenkers van de - toch net niet - perfecte moord maakten me nieuwsgierig. De ontdekking van het terracotta leger in Xi'an, bij het graf van de Eerste Keizer van China, wakkerde die interesse verder aan. En wat is er mooier dan, naast het bestuderen van een totaal andere cultuur, ook nog een taal te leren met een prachtig karakterschrift.

In Leiden kregen we geschiedenislessen op de zolder van het Volkenkundig Museum, waar het Sinologisch Instituut gevestigd was, aan de hand van de dia's van professor Zürcher. En leerden we Confucius en Mencius lezen in het Chinees. We moesten - wat mij betreft niet helemaal van harte - ook nog Japans leren lezen, 'omdat 95 procent van de wetenschappelijke literatuur over China in die taal verscheen.' Maar het meest onvergetelijk waren de lessen van meneer Gan, de conservator van het museum, die enthousiast lade na lade opentrok met minuscule drinkbakjes voor vogelkooien, rijk bewerkte haarpinnen, stijlvolle parfumbakjes en al die andere knap gemaakte snuisterijen. 'Chinezen vinden iets kunst als het knap gemaakt is of perfect gekopieerd. Het gaat helemaal niet om schoonheid alleen, of om creativiteit en inspiratie,' leerde ik van hem.

Toch was het oude China uiteindelijk niet wat me het meest bleef boeien. Sporadisch kwamen beelden beschikbaar van een nieuw China. De communistische 'heilstaat' van Mao Zedong had net plaatsgemaakt voor een experiment van kapitalisme met Chinese karakteristieken. Deng Xiaoping - de leider die China onherkenbaar zou veranderen - maakte een reis naar het zuiden. De Nederlandse televisie zond beelden uit van het proces tegen de Bende van Vier, met de schreeuwende weduwe van Mao als verdachte; het bewijs dat het tijdperk van Mao definitief ten einde was gekomen. En sporadisch verschenen er boeken en artikelen met beschrijvingen van het nogal grauwe leven van alledag in China. Alleen de laatste *fellow travellers* zagen China nog door een roze bril, en vertelden verhalen over stoere vrouwen op de tractor, communes waar iedereen samenwerkte en waar de kinderopvang perfect geregeld was.

Begin december 1982 zette ik voor het eerst voet op Chinese bodem. In Taiwan had ik een paar maanden Chinese conversatielessen gevolgd als voorbereiding op een reis in mijn eentje door de Volksrepubliek China. Dat was hard nodig, want bij aankomst in Taipei kon ik - na drie jaar Sinologie - de taxichauffeur nauwelijks in het Chinees uitleggen waar ik naartoe wilde.

Individueel reizen was in China in 1982 nog verboden, maar in Hong Kong vond ik via-via op de zesde verdieping van een morsig kantoorgebouw een reisbureautje dat een zestal losse reizigers samenvoegde tot een officiële reisgroep. Gezamenlijk vroegen we een visum aan en als groep reisden we naar de grens en liepen we over de brug bij Lowu om de grensrivier over te steken. Aan de overkant wachtte een minibus met een gids ons op. We dachten dat we direct naar het treinstation zouden worden gebracht, maar eerst stopten we bij een restaurant midden tussen de rijstvelden. Als gasten van China kregen we een maaltijd aangeboden van de plaatselijke vertegenwoordigers van de CITS, de China International Travel Service, die verantwoordelijk was voor het welzijn van alle internationale 'gasten' (en om een oogje in het zeil te houden natuurlijk). Pas daarna werden we op de trein gezet naar Guangzhou (toen nog bekend als Canton). Jaren later zou ik terugkomen op deze plek, Shenzhen, uitgedijd tot een miljoenenstad en onherkenbaar veranderend.

In Guangzhou ging ieder zijns weegs. Ik reisde een maand lang door China: eerst met de trein naar Beijing om met studiegenoten

Sinterklaas te vieren op de ambassade, vervolgens ook per trein via Luoyang, Xi'an, Chengdu, Kunming en Guilin weer terug naar Hong Kong. Meestal had ik een *hard sleeper* plaats, een wagon vol met bedden, drie boven elkaar. Veel goedkoper en gezelliger dan de *soft sleepers* waar je met z'n vieren een coupé deelde. Om me af te kunnen zonderen vroeg ik om het hoogste bed waar ik – zeer tot de verbazing van mijn reisgenoten – naar muziek luisterde op mijn walkman.

Ruim twintig steden mocht je in die tijd bezoeken, de rest van China was verboden gebied. Zodra je naar een verboden stad reisde en incheckte bij een hotel, pleegde de receptionist een telefoontje naar de politie en werd je op de eerstvolgende bus of trein gezet naar een stad waar buitenlanders wel mochten verblijven. Reisgidsen bestonden niet. Na aankomst in een stad moest je informatie zien te vergaren bij andere reizigers. Meestal mensen waarmee je een slaapzaal deelde in het enige voor buitenlanders toegankelijke hotel van de stad.

Een half jaar later, eind augustus 1983, keerde ik terug naar China. Nu voor een jaar, om te studeren aan de Nanjing Universiteit. Een prachtige kans om het land en de taal beter te leren kennen. Leven op een campus, waar Chinese studenten met z'n achten een kamer deelden en waar de buitenlanders in een apart gebouw woonden met een portier – toezicht op wie er in en uit gingen bleef belangrijk - en hooguit één gescreende Chinese kamergenoot. Colleges op z'n Chinees, met een docent die het bord volschreef met karakters, in een lokaal zonder verwarming waarvan de ruiten gebroken waren. Eten in de kantine, met in de winter alleen keuze uit kool of soms spinazie. Gelukkig kon je op straat ook heerlijke sesambroodjes en zoete aardappels krijgen. En voor de lunch konden we om de hoek terecht voor *jiaozi* (vaak vertaald als Chinese ravioli of *dumplings*); nog steeds mijn favoriete snack.

China was begin jaren '80 extreem naar binnen gekeerd. Op straat was iedereen gekleed in Mao-blauw, legergroen of hoge-ambtenaren-grijs. Een handvol onbevreesde jongeren droeg een spijkerbroek. Dat waren afgekeurde exemplaren van de ontluisende export. Moderne kapsters leerden een permanent te zetten en hoe gitzwart haar licht rossig werd als je het blondeerde. Het merendeel van de Chinezen had geen idee wat zich afspeelde in de rest van de wereld. Als ik in het Chinees een treinkaartje wilde kopen en via een klein luikje mijn bestemming noemde, luisterde

de kaartjesverkoopster niet eens. 'Ik spreek geen Engels,' hoorde ik in het Chinees verzuchten. Pas na lang aanhouden leek het met grote moeite door te dringen dat ik gewoon Chinees sprak.

Wat een verschil met het huidige China. De grote steden steken elkaar de loef af met gewaagde wolkenkrabbers, moderne musea en futuristische stations voor hogesnelheidstreinen. Alle internationale modemerken pikken een graantje mee van de economische groei. In exclusieve winkels in glanzende *shopping malls* met marmeren vloeren kunnen rijke Chinezen al hun materialistische wensen vervullen. China is niet alleen meer de fabriek van de wereld, maar innoveert en creëert ook. *Smart phones*, apps, architectuur en kunst van Chinese ontwerpers en kunstenaars veroveren de markt. Niet alleen in China, maar ook daarbuiten. In de grote steden spreken veel mensen goed Engels en treinkaartjes koop je niet meer in een kolkende massa op het station, maar bij een service kiosk om de hoek.

In Nederland is Chinees inmiddels een officieel eindexamen-vak. Zo vreemd als het was dat ik Chinees ging studeren, zo gewoon is het nu dat mijn dochter op de middelbare school Chinees heeft gekozen in plaats van Frans.

Dat betekent niet dat Chinezen en Nederlanders elkaar opeens moeiteloos begrijpen. Als je naar China reist, wisselen schokken van herkenning en cultuurschokken vol onbegrip elkaar in razend tempo af. Aan de ene kant zie je de internationaal overal aanwezige *fast food*- en koffie-ketens, waar iedereen druk communiceert via zijn *smart phone* en zijn westerse formats voor televisieprogramma's zoals *The Voice of China* immens populair. Aan de andere kant struikel je in stadsparken over ouderwetse huwelijksmarkten waar ouders briefjes ophangen met een beschrijving van hun zoon of dochter in de hoop een goede partner te vinden. In ieder buurtje zie je soepele senioren gymnastiek doen op straat en bij een zakelijke ontmoeting vraag je je af hoe lang je het aangeboden visitekaartje moet bestuderen om niet onbeleefd over te komen. Om er dan achter te komen dat deze jonge ondernemer dat helemaal niet belangrijk vindt.

Na mijn studie Chinees ben ik uiteindelijk in de journalistiek beland. Eerst werkte ik als Azië-redacteur, toen als redactiechef en uiteindelijk als lid van de hoofdredactie van Radio Nederland Wereldomroep. Daar gaf ik leiding aan zo'n 200 journalisten uit

Afrika, de Arabische wereld, Latijns Amerika, Indonesië, China en natuurlijk ook uit Nederland. Door veelvuldig in China en Azië te verblijven leerde ik veel over andere culturen, maar werd ik ook geconfronteerd met de eigenaardigheden van de Nederlandse cultuur. En dat mijn eigen vanzelfsprekendheden voor mensen uit een ander deel van de wereld helemaal niet logisch zijn. Dat is misschien wel de belangrijkste les van cross-cultureel communiceren: afstand doen van al die aannames, die vaak gebaseerd zijn op ingesleten gewoontes uit je jeugd.

Toen ik na twee decennia in de journalistiek mijn eigen bedrijf China Circle oprichtte, kreeg ik plezier in het opsporen en ontleden van cultuur- en communicatieverschillen tussen Nederland en China. Tijdens mijn studie had ik nooit de behoefte om verschillen te beschrijven of uit te vergroten. Het was ook politiek correct om te benadrukken dat Chinezen gewoon mensen zijn. Juist het jarenlang leidinggeven aan interculturele teams heeft mijn interesse in cross-culturele communicatie gewekt. De redactie van de Wereldomroep met al die nationaliteiten, vormde een uitstekende leerschool voor effectieve communicatie tussen culturen. Journalisten zijn veeleisend, omdat ze – ook in andere culturen – nieuwsgierig en eigenwijs moeten zijn. Als mijn aanpak niet werkte, werd ik daar onmiddellijk mee geconfronteerd; op z'n Afrikaans, Arabisch of Chinees.

Terug naar China. In de 21ste eeuw is het land tegelijkertijd makkelijk toegankelijk en moeilijk doordringbaar, geliefd en gevreesd. Veel Nederlanders hebben nauw contact met Chinezen door werk, stage, studie of om privéredenen. Dit boek verschaft inzicht in de Chinese cultuur en communicatiestijl en effent de weg voor soepele communicatie tussen Nederlanders en Chinezen.

1 - Ni hao

Communicatie begint bij de kennismaking. Geef je een krachtige handdruk, een beleefd knikje met je hoofd of drie enthousiaste zoenen op de wang? Bij een formele ontmoeting is dat niet zo ingewikkeld: een vooral niet te ferme handdruk volstaat in China. Maar wat doe je als je een kennis ontmoet die je een jaar geleden voor het laatst zag?

Drie Hollandse zoenen zijn in China, net als in veel andere landen, uit den boze. Jongeren slaan vaak even een arm om de ander heen of geven elkaar twee luchtzoenen. De wat oudere generatie houdt het bij het schudden van een hand, of nog afstandelijker: een knik met het hoofd of een heel lichte buiging. Tijdens een zeer formele ontvangst met publiek erbij worden bezoekers vaak ontvangen met applaus. Als dank kan je 'terug' applaudiseren.

Als je meer warmte wilt uitstralen, zeker in een intiemere setting, dan kan je beide handen van de ander vastpakken. Bijvoorbeeld bij de moeder van een vriend die je al jaren kent en die je thuis bezoekt of bij een geliefde docent die je na lange tijd weer tegenkomt. Kleine kinderen worden volop geknuffeld en in de watten gelegd.

Tijdens de begroeting is communicatie vooral een kwestie van observeren en kopiëren. Kijk bij ieder bezoek opnieuw hoe Chinezen van verschillende generaties elkaar begroeten, want alles in China lijkt op dit moment aan verandering onderhevig, ook kennismakingsrituelen.

Heb je al gegeten?

Wat zeg je als je iemand ontmoet? *Ni hao* - 'Gaat het goed met je?' of letterlijk 'Jij goed' - is een uitdrukking die bijna iedere Nederlander kent.

你好

Net als bij ons wordt ook een opmerking als 'Lang niet gezien' (好久不见, *hao jiu bu jian*) veel gebruikt. Maar het is specifiek Chinees is om de ander te vragen te vragen naar de inhoud van zijn maag: 'Heb je al gegeten?' (你吃了没有, *ni chile mei you*) is een standaard begroeting die het belang van eten in China onderstreept. Altijd en

overall kan er gegeten worden. Het hele jaar door kopen mensen hun ontbijt op straat. Of het nu gefrituurde deegstengels zijn, of gestoomde broodjes, of gevulde pannenkoeken.

Wat antwoord je op de vraag of je gegeten hebt? Het beleefde antwoord is natuurlijk dat je helemaal vol zit (我吃饱了, *wo chi-baole*), zelfs als je verschrikkelijk veel trek hebt. Daarmee is het net zo'n inhoudsloze vraag als 'Hoe gaat het?' in Nederland, waar je ook geen echt antwoord op verwacht. Maar mocht je durven zeggen dat je nog niet gegeten hebt (en dat kan natuurlijk gemakkelijker als een goede vriend het vraagt), dan wordt er onmiddellijk van alles uit de kast gehaald. In hoofdstuk 4 wordt dieper ingegaan op de sleutelfunctie die eten speelt in het contact en communicatie met Chinezen.

Er is ook een begroeting die enigszins dreigend overkomt. Op straat of in een restaurant hoor je soms iemand hard '*Wei, wei, wei*' (喂喂喂) roepen. Dat klinkt als een dringende waarschuwing voor een groot gevaar dat op de loer ligt ('Pas op!'), maar het blijkt een volstrekt normale manier te zijn om de telefoon aan te nemen. Het blijft meestal niet bij één keer. Niemand wil als eerste zijn naam bekend maken en daarom blijven beide zijden over en weer nadrukkelijk '*Wei, wei, wei*' roepen. Voor een argeloze toehoorder lijkt het een spelletje wie-het-eerst-met-de-ogen-knippert.

Visitekaartjes

Bij zakelijke contacten is er na de begroeting in woord en gebaar nog een extra communicatiehorde te nemen: het uitwisselen van visitekaartjes. Nederlanders bieden een kaartje graag wat achteloos aan, gevat tussen duim en wijsvinger, of ze delen visitekaartjes zittend aan een vergadertafel uit alsof het speelkaarten zijn. De meeste Chinezen vinden dat stijlloos, omdat het niet getuigt van respect.

Een kaartje presenteert je bij voorkeur staand, met beide handen twee punten omklemmend, op zo'n manier dat de tekst goed leesbaar is voor de ontvanger. Ook de ontvanger gebruikt beide handen om het kaartje aan te nemen en wordt geacht het kaartje uitgebreid te bekijken. Eerst de voorzijde en daarna ook de achterzijde. Als het even kan wordt er een opmerking over het kaartje gemaakt, zoals 'Sichuan, dat is mijn favoriete eten' of 'De Nanjing Universiteit, daar heb ik ook gestudeerd.' Tijdens het uitwisselen van kaartjes is het gebruikelijk om te blijven staan. Daar-

na gaat iedereen pas zitten, meestal na een teken van de Chinese gastheer of gastvrouw. Voor Nederlandse studenten die voor het eerst een training cross-culturele communicatie volgen, blijkt dat een zware proeve van geduld.

Als de kaartjes zijn uitgewisseld en bestudeerd, is het niet de bedoeling om ze onmiddellijk op te bergen. En al helemaal niet in je achterzak, want dan ga je bijna letterlijk op iemand zitten. Als het gezelschap aan tafel gaat zitten, bijvoorbeeld in een vergader-setting, dan kan je de kaartjes netjes voor je uitspreiden op tafel. Dat is respectvol en bovendien uiterst praktisch, want je kan ze op volgorde leggen van de gesprekspartners tegenover je. Dan heb je meteen de juiste naam en titel bij de hand als je iemand wilt aanspreken.

Kaartjes van Nederlanders die veel in China werken, hebben meestal een Chinese en een Engelse kant. Als Nederlander presenter je aan een Chinese counterpart de zijde met de Chinese karakters. Die is voor Chinezen veel toegankelijker. Op Chinese visitekaartjes staat veel informatie, heel klein gedrukt. Iedere functie die van belang is staat erop. Chinezen die werken in de creatieve industrie hebben inmiddels vaak kaartjes met minder nadruk op de inhoud en meer op de vorm.

Chinese namen

Communicatie kan stroef beginnen als je niet de juiste naam en aanspreekvorm gebruikt. Nederlanders maken vaak de fout om een Chinese voornaam voor de achternaam aan te zien. Niet onbegrijpelijk, want een Chinese naam begint met de achternaam. Een klein geheugensteuntje kan helpen. Denk aan de naam van een bekende Chinees, zoals Mao Zedong of Deng Xiaoping. Mao en Deng zijn de achternamen. De term 'voorzitter Mao' klinkt de meeste Nederlanders wel bekend in de oren, 'voorzitter Zedong' klinkt vreemd. Dat kan helpen om bij president Xi Jinping te bedenken dat Xi de achternaam is.

Chinese namen zijn meestal opgebouwd uit drie karakters, eerst de achternaam van één karakter en dan de roepnaam van twee karakters. Soms heeft de naam maar twee karakters, dan bestaan voor- en achternaam beide uit één karakter. Heel zeldzaam is de dubbele achternaam, daar zijn er maar een paar van in China. Sima is een voorbeeld.

Als je iemand beleefd aan wilt spreken, dan gebruik je over

het algemeen de achternaam plus de titel. Je kan bijvoorbeeld 'professor Wang' zeggen, of 'mevrouw Wang,' maar je kan ook de volle naam noemen. Dat is handig als je de aanspreektitel niet kent. Alleen de voornaam is ongebruikelijk en klinkt Chinezen grof in de oren. Dat doe je alleen bij kleine kinderen. Zelfs in de collegebanken worden studenten aangesproken met hun volledige naam.

In Nederland noemen vrienden en familieleden elkaar bij de voornaam. Binnen Chinese families is dat lang niet altijd het geval. 'Kleine broer' of 'grote zus' zijn gangbare aanspreekvormen. Ook buiten familieverband worden amicale aanspreekvormen gebruikt: 'oude Zhang' die om de hoek woont en 'oom Li' van de duizend-dingen-kiosk aan het eind van de straat, ook als er geen sprake is van een familieband.

Om de communicatie met buitenlanders te vergemakkelijken, hebben veel Chinese jongeren inmiddels een Engelse voornaam aangenomen. Een Chinese studente die haar Engels wil oefenen in Shanghai, stelt zich voor met een Engelse naam: June. Haar vriendinnen heten Jane, Daisy en Vivian en mannen hebben namen als David, James. Peter en Michael. Die namen halen ze uit Engelse schoolboeken of krijgen ze van hun leraar Engels. Apple en Cherry, maar ook Brandy en Vodka, zijn minder voor de hand liggende namen die je tegenkomt. Als gevolg van het toenemende gebruik van Engelse voornamen wint nu ook de Amerikaanse gewoonte terrein in China om al bij de kennismaking op voornamen over te gaan.

Westerlingen die langdurig in China verblijven merken dat het handig is om een Chinese naam te hebben, ook op het visitekaartje. Zoals westerlingen Chinese namen niet makkelijk onthouden, zo vergeten of verhaspelen Chinezen westerse namen. Ik kreeg mijn Chinese naam van de studente die ik een paar maanden lang Engelwse les gaf in Taiwan. Zij wilde in de Verenigde Staten gaan studeren en moest daarvoor een toelatingstest doen. Via haar vader kon ik als privélerares Engels aan de slag. Hij gaf zijn dochter meteen de opdracht een Chinese naam voor me te verzinnen. Mijn Nederlandse naam kon hij onmogelijk onthouden.

Naamgeving is een serieuze zaak: alle onderdelen moeten iets positiefs uitstralen, ze moeten goed bij je persoonlijkheid passen en mooi combineren met de andere karakters van je naam. Na veel wikken en wegen kreeg ik de naam Bao Yadi. De achternaam Bao komt qua klank dicht in de buurt van Bouwers. Er zijn veel

verschillende karakters die uitgesproken worden als *bao*, dus als ik mijn achternaam uitleg, dan zeg ik: ‘Het is de *bao* van *mianbao*’ (dat betekent brood). Veel makkelijker te onthouden dan die wijze staatsman uit lang vervlogen tijden die mijn naamgeefster eigenlijk bedoelde. Chinezen moeten glimlachen om die uitleg, die voor hen wat onbehouwen klinkt, een beetje zoals ‘aardappeleter’.

Ardi bleek ingewikkelder. Het Chinese Erdi, dat qua klank in de buurt komt van Ardi, betekent ‘tweede zoon’. Ik ben weliswaar het tweede kind in ons gezin, maar geen man. ‘Geen enkel bezwaar’, hoorde ik vroeger vaak in China als mensen naar mijn naam vroegen. ‘Je ouders wilden ongetwijfeld veel liever een zoon. Erdi geeft uiting aan die wens van je ouders.’ Mijn Taiwanese naamgeefster kwam na lang nadenken met Yadi: *ya* betekent elegant en *di* is de steel van een bloem. Als ik de karakters uitleg schrijft iedere Chinees de karakters ter bevestiging met zijn wijsvinger in de lucht:

包 雅 蒂

Chinezen hebben soms zelf overigens weinig poëtische namen. Voornamen zijn, net als in Nederland, onderhevig aan mode. Ze hangen in China nauw samen met de periode waarin mensen geboren zijn. Mensen die stammen uit de tijd van de Grote Proletarische Culturele Revolutie hebben vaak namen als Xiaohong, ‘Kleine rooie’, of Jianwei ‘Bouw het grote land op’, of Yonghong, ‘Eeuwig rood’. In diezelfde tijd werden bestaande, ‘ouderwetse’ namen veranderd in iets revolutionairs. Vrouwen met namen die verwezen naar een verfijnde bloem, glanzende jade of een Confucianistische deugd als bescheidenheid, kozen tijdens de roerige zestiger jaren vaak een naam die meer communistische vechtlust uitstraalde, zoals Aiwu, ‘Strijdvaardig’. Het zal geen verbazing wekken dat veel mensen hun naam inmiddels terug hebben veranderd. Geen rood of revolutie, maar gewoon weer elegantie, bloemen en edelstenen.

Guanxi

Chinezen benaderen mensen waar ze mee in contact willen komen bij voorkeur indirect, via een tussenpersoon die mensen aan elkaar introduceert. Dat werkt in de praktijk beter dan iemand direct benaderen. Als je zonder introductie een mail stuurt met een vraag, is de kans groot dat je geen antwoord krijgt. Als je de

naam noemt van een wederzijdse kennis en de reden waarom die je doorverwezen heeft, dan neemt de kans op een reactie aanzienlijk toe. Een woord dat het belang van die persoonlijke relaties en dwarsverbanden in China aangeeft is *guanxi*.

关系

Iedereen die wel eens in China geweest is kent dat woord. Het onderhouden van relaties, van *guanxi*, lijkt enigszins op het netwerken in Nederland. In China is het netwerk waarop je kan terugvallen veelomvattend: familie, inclusief verre verwanten, vrienden, oud-klasgenoten, oud-studiegenoten, collega's, zakenrelaties, dorps- of wijkgenoten, mensen van de sportclub, enz. Allemaal vormen ze onderdeel van de *guanxi*. De grens tussen zakelijke contacten en persoonlijke contacten is veel vager dan in Nederland. Iedereen is inzetbaar als tussenpersoon, behulpzaam voor het leggen van het eerste contact of het oliën van de relatie in een later stadium.

Guanxi zijn van groot belang om dingen voor elkaar te krijgen in familieverband (een goede school voor je dochter, een baantje voor je neef), maar in zakelijke relaties spelen ze minstens zo'n belangrijke rol. Dat is ook de context waarin veel Nederlanders kennismaken met het begrip. Voorbeelden van *guanxi* komen later in dit boek aan de orde, onder andere in hoofdstuk 6, bij communicatie rondom zakendoen.

Hoge of lage context

Het belang van relaties - van *guanxi* - illustreert dat communicatiekanalen en -stijlen tussen Nederlanders en Chinezen sterk verschillen. Om inzicht te krijgen in de verschillende stijlen als gevolg van cultuurverschillen vormen de begrippen 'hoge-context cultuur' en 'lage-context cultuur' een handig hulpmiddel. De antropoloog Edward Hall introduceerde die termen in 1976 in zijn boek *Beyond Culture*. Decennia later vormen ze nog steeds een goed startpunt om basale verschillen in communicatiestijlen uit te leggen. Juist voor de beschrijving van de verschillen tussen Chinezen en Nederlanders zijn ze uitermate geschikt, omdat Chinezen zo overduidelijk tot een hoge-context cultuur behoren, terwijl Nederlanders met beide benen stevig in de lage-context cultuur staan. Dat betekent in de praktijk dat er de nodige